

Produktionsskov med biodiversitet

Fra ekskursion på Salten Langsø Skovadministration ved Brædstrup.

Eksempler på hvordan man kan tage hensyn til biodiversiteten uden at sætte økonomien over styr.

Det er ikke et mål at afsætte størst muligt areal til biodiversitet.

Overvej hellere hvordan man finder de mest værdifulde arealer og tiltag, så man får mest mulig biodiversitet for pengene. Og gennemfør tiltagene på en måde som er til at styre i praksis.

Der er stigende interesse for at beskytte skovenes naturværdier, både fra politisk hold og inden for skovbruget. Den hurtige løsning er at udlægge urørt skov, som det eksempelvis er besluttet med udlæg af 10.000 ha i statsskovene.

Men for en privat skovejjer er det dyrt at give afkald på vedproduktion på større arealer. Samtidig udnytter man ikke mulighederne for at bevare og forbedre de naturværdier der allerede findes i den forstligt drevne skov.

Det var emnet for en workshop i skove omkring Brædstrup på d. 22. august med 46 deltagere. Overskriften var "Biodiversitetshensyn i PEFC certificeret naturnær skovdrift".

Workshoppen var arrangeret i samarbejde med Center for Makroøkologi, Evolution og Klima. De to ekskursionsledere var skovrider Niels Peter Dalsgaard Jensen fra Salten Langsø Skovadministration og lektor Jacob Heilmann-Clausen fra Københavns Universitet.

Foto 1. Et pilekrat i et bælte mellem to bevoksninger, men det har ikke stor biologisk værdi.

Dagen som helhed gav en konklusion der kendes fra de fleste andre ekskursioner om skovdrift:

- Vi skal have mest mulig nytte i forhold til omkostninger eller driftstab ved indgrebet. Med andre ord: Mest mulig værdi for pengene.

- Det skal være enkelt og nemt at styre for alle aktører på skovejendommen.

For at give deltagerne af workshoppen en reference startede workshoppen med en gåtur ned igennem urørt bøgeskov fra ca. 1750, hvor deltagerne bl.a. kunne nyde synet af lungelav.

Pilekrat

Derefter startede workshoppen ved et lille pilekrat på ca. 10 x 60 meter i et fugtigt område mellem bevoksninger af lærk og nobilis. Flere pegede på at den biologiske værdi er

begrænset, og at arealet er for lille til at blive betegnet nøglebiotop. Se foto 1.

Nogle ville ikke foretage sig noget fordi der ikke være noget formål med at rydde området og plante nål. Andre foreslog at udvide krattet til et større udrænet vådbundsområde. Der var bestemt ikke nogen som ville prøve at optimere arealet med hensyn til produktion.

Døde stammer

De danske skove har som helhed kun små mængder af dødt ved, men dødt ved er levested for et stort antal arter. Vi så en liggende stamme inde i en tæt ung bevoksning. (Foto 2).

- Det bør overvejes om det giver værdi at beskytte netop dette sted, sagde Jacob Heilmann-Clausen. Man får ofte mere ud af at beskytte ét sted med ti døde stammer frem for

Foto 2. En liggende død stamme kan rumme værdifulde arter, men en enkelt stamme i en bevoksning giver begrænset effekt.

ti stammer spredt over et større areal.

- Helt overordnet er det den samlede mængde af dødt ved der efterlades som er vigtigst. Den rumlige fordeling er mindre vigtig, så man kan (alt andet lige) med fordel efterlade dødt ved hvor det er billigst.

- Alle træarter kan bruges, og der er knyttet en række arter til dødt ved af nåletræ. Men dødt ved af hjemmehørende arter har størst værdi i kraft af flere tilknyttede arter.

Kort efter så vi en død, stående stamme på 15-20 meter. Den er tydeligt under nedbrydning – en række spættehuller viste at den må være et godt levested for mange arter.

Stammen stod imidlertid ca. 3 meter fra en skovvej, og en dag vælter den måske ud over vejen. I så fald vil skovejeren være ansvarlig for skader fordi det er tydeligt selv for ikke-fagfolk at det er et risikotræ. (Foto 3). Se også boks sidst i artiklen.

Højstub i sitka

I henhold til PEFC skovstandarder skal der efterlades højstubbe – stammer på 3-10 meters højde – i produktionsbevoksningerne. Det kan være et træ som er knækket på grund af en skade, men en skovningsmaskine kan også lave en højstub ved at kappe træet i en passende højde.

Det er ofte mere praktisk at skabe dødt ved i form af højstubbe frem for heltræer. Højstubbe øde-

lægger ikke kulturen når de vælter i modsætning til et udgået træ på 20-30 meters højde.

Højstubbe bliver stående i længere tid end et heltræ, og hvis de står et lille stykke fra skovvejen er de ikke farlige for skovgæster. De er levested for arter som foretrækker solbeskinnede levesteder og som ikke trives på skovbunden.

- Jo større dimensioner, jo flere arter kan en højstub rumme, sagde Jacob Heilmann-Clausen. Men en højstub behøver ikke være mere end 10 cm dbh for at have værdi. Spætter skal dog helst have stammer omkring 20 cm dbh før der er plads til at lave rede.

- Vi anbefaler 3 højstubbe pr. ha, sagde Kristian Jørgensen fra FSC Danmark. Fra et biologisk synspunkt er det bedre at samle højstubbene i bestemte områder frem for at sprede dem over hele stykket. Og vælg gerne vådområder hvor vedproduktion er uinteressant til højstubbene.

- Certificeringsreglerne kræver at der udlægges en bestemt mængde dødt ved i alle bevoksninger, men det er ikke særlig fornuftigt, sagde Jacob Heilmann-Clausen. Det er bedre at vælge de områder hvor den biologiske værdi er størst.

- Derfor vil jeg anbefale et mål for mængden af dødt ved for hele ejendommen. Hvor meget er jo delvist politisk bestemt, men jeg har netop hørt om et skovdistrikt i Tyskland hvor de arbejder med to måltal 20 og

Foto 3. En død stående stamme med mange spættehuller har stor værdi. Men den står ud til en skovvej og er til risiko for gående og kørende færdsel.

Foto 4. Douglas og sitka med selvsåning af især tsuga. Et smukt klassisk skovbillede til naturnær skovdrift. (Se også foto side 454).

Foto 5. På en skråning er udlagt to vildtagre som ikke har stor biodiversitet. Men et par småsøer i baggrunden er af stor værdi. (Se også foto side 455).

40 m³ per ha afhængig af skovtype, alder og biodiversitetsværdi. Og der må gerne være en del dødt nåletræ imellem.

Foryngelse af nål

Workshoppen foregik i et meget kuperet område. På en af disse bakker står en bevoksning af sitka og douglas og selvsåning af nåletræer, især tsuga. Denne bevoksning skal ikke omlægges til bøg, men drives som naturnær skov. (Foto 4).

Man overvejer at indplante et mindre antal bøg i huller i forryngelsen for at få løvtræ med ind i bevoksningen.

- Bøgene vil på lang sigt kunne blive trædesten for arter knyttet til løvtræ, sagde Jacob Heilmann-Clausen. Det er fint at plante hvis det ikke er for dyrt, men måske vil bøg så sig selv alligevel. Måske kan pengene kan bruges bedre andre steder med større effekt.

- Lige her har vi bøg i nærheden, men i hedeplantager på mager jord er det måske bedre at satse på nåletræer fordi de allerede har tiltrukket

en del biodiversitet. Løvtræer har været væk i lang tid fra området, og der findes meget lidt biodiversitet knyttet til løvtræer i dag. Igen: Brug penge hvor der er størst effekt.

Eng til jagtformål

I skoven findes kronvildt, dåvildt og sikavildt. Jagtlejerne syntes skoven var for mørk for hjortevildtet, og de ville gerne have nogle åbne områder.

Der var udlagt to vildtagre på en skråning hvor der havde stået nobilis. Græsset bliver slået for at holde græsset frisk, men først efter afblomstring for at sikre frøproduktionen – et lille tiltag som gavner biodiversiteten.

Men der er flere praktiske problemer. Vildtageren ligger inde i et større skovområde, så det kan være svært at få fat i en slåmaskine. Det afklippede græs bør fjernes fordi det indeholder næringsstoffer, men hvor skal man gøre af det? Der indvandrer ørnebregne, og den skal også holdes nede. Kort sagt, plejen kan godt blive bekostelig.

- Når man rydder et stykke skov

er der risiko for at skabe systemer som kræver meget vedligehold for at vedblive at være lysåbne, sagde Jacob Heilmann-Clausen. På dårlig jord i Vestjylland kan der komme gyvel, glansbladet hæg eller contorta på få år.

- Hvis man bruger ressourcer på at rydde contorta kommer der måske andre uønskede arter i stedet. Så er det måske bedre at unklade rydning af contorta og holde kvæg i helårsdrift.

Deltagerne var enige om at der er lille biologisk værdi ved store flader med græs. Til gengæld var de meget tilfredse med et mindre vådområde, hvor der bl.a. er fundet soldug. Det er opstået i en lavning mellem de to overdrev hvor der er et væld, og der er plantet buske i kanten (Foto 5).

Evighedstræer

Efter frokost kørte vi et stykke og kom til en ung bøgebevoksning fra 1994. Det blev diskuteret om man allerede på dette tidspunkt i bevoksningens liv skal udpege

Stående dødt ved og færdsel

Der var et eksempel på et stående dødt træ tæt på en skovvej. Det giver anledning til at omtale de generelle regler for risikotræer ud til steder med færdsel.

Selvom der er tale om en skovvej, hvor der kun er tilladt færdsel på cykel og til fods for almindeligt publikum kan en skovejer sagtens ifalde et erstatningsansvar.

I naturbeskyttelsesloven står, at publikum færdes på eget ansvar. Det er imidlertid med forbehold for, at ejeren ikke havde set eller burde have set at et træ udgjorde en særlig risiko.

Hvis fx et træ i kanten af skovvejen læner sig op ad et træ på den anden side af vejen, og det kun er et spørgsmål om tid førend træet falder ned på skovvejen, så vil skovejeren kunne ifalde erstatningsansvar for en sket skade.

*Hans M Hedegaard,
Dansk Skovforening*

evighedstræer. Det er træer som bliver stående til de går ud til gavn for biodiversiteten. De fleste mente det var for tidligt (Foto 6).

- Der står en del undertrykte træer, og det er en god ide at bevare nogle af dem, sagde Jacob Heilmann-Clausen. Der er flere arter af lav som især findes på langsomt voksende træer med huller og smårevner.

- Bevarelse af små undertrykte træer er et tiltag som rent økonomisk er uden betydning, svarede Niels Peter Dalsgaard. Oftest væltes de små undertrykkere alene ud fra et ordenssynspunkt, så det er da et godt råd at få.

Vi fortsatte til Vissinggård til en bøg fra 1955 hvor der i dagens anledning var afmærket træer med alvorlige skader. De har en lav træværdi, og det er derfor blandt disse træer man kan udvælge evigheds-træer (Foto 7).

Der var enighed om at en alder omkring 60 år er et godt tidspunkt til at udpege evighedstræer, men man kan godt vente helt til renafdrift eller skærmstilling.

Skovbryn og udkanter af en

Foto 6. Undertrykte træer i en ung bøg fra 1994 kan godt være levested for sjældne arter.

Foto 7. Bøg fra 1955, hvor der er en del træer med skader. Nogle af disse kan blive evighedstræer.

Foto 8. Skovejeren har udpeget denne eg fra 1871 til evighedstræ – men den har også en ret høj økonomisk værdi.

bevoksning er et godt sted til evighedstræer, for det er svært at producere kvalitetstræ hvor der er blæst og sidelys. Det er en fordel at samle evighedstræer i grupper, og træer tæt på skovveje bør undgås.

- Evighedstræer bliver generelt ikke afmærket i skoven eller på skovkort, sagde Niels Peter Dalsgaard. Det er alt for dyrt og svært at administrere. Alle der arbejder i skoven skal have begrebet evighedstræ i tankerne og tage hensyn

til de træer som skal blive stående. Det kunne jo også være at der helt naturligt opstod et bedre evigheds-træ f.eks. pga. lynnedslag eller en fældeskade.

Det er ofte de professionelle skovfolk der står for at udpege evighedstræer, men det kan også være skovejeren. Vi så et eksempel med en eg fra 1871 som havde en prima kævle på omkring 7 meters længde. Træet havde fået sin egen litra på skovkortet – en nøglebiotop. (Foto 8).

Opsummering af fem workshops

Workshoppen på Salten Langsø var et led i en serie på fem i forskellige dele af landet. Det tilsvarende arrangement på Sorø Akademi er omtalt i Skoven 10/18, side 382.

Formålet med de fem workshops var at bygge bro mellem skovforvaltere og forskere og samle viden til en håndbog om forvaltning af biodiversitet i danske skove. De indgår i et projekt med den officielle titel "Urørt skov eller naturnær skovdrift – hvad skal der til for at bevare biodiversiteten i de danske skove?" Projektet er omtalt i Skoven 10/18, side 380.

Forskerne har peget på at der under de fem workshops dukkede nogle mere overordnede problemstillinger op som de vil se nærmere på.

1. Kan småbiotoper blive for små. Er det bedre at prioritere bevaring af færre men større områder til biodiversitet?
2. Det samme gælder ved indfasning af urørt skov, vild skov eller skabelse af skovlysninger. Hvor stort et areal skal der til for at skabe værdifulde levesteder og langsigtet strukturel variation. Hvornår skal man være opmærksom på skovklimaet?
3. Hvor og hvornår skal man udpege evighedstræer for at få maksimal forbedring af biodiversitet i forhold til tab af tømmer værdi og plads til produktion?
4. Skal man skabe dødt ved eller skal det opstå spontant? Især i det certificerede skovbrug er der krav om at der aktivt skabes højstube, men måske er det bedre at fremme naturligt dødt ved? Og måske er levende veterantræer et bedre mål.
5. Hvilken værdi har forskellige vedplanter for biodiversitet, og hvad betyder arternes historie i landskabet. Hvornår giver aktiv indplantning mening, og hvordan kan man fremme værdifulde arter i den lokale frøpulje?
6. Skal det være et mål at skabe konkrete levesteder og bevare bestemte arter. Eller skal det være "open-ended goals", og hvordan skal vi i så fald måle på disse?
7. Hvad er variation, og hvornår betyder den noget for biodiversiteten? Er det godt med mange typer af bevoksninger, og hvad er variation når vi går fra "ordnet skovbrug" til naturnær skovbrug og urørt skov?
8. Hvordan kommer vi fra de overordnede begreber som naturnær skovdrift, biodiversitetsskov og urørt skov til noget som er entydigt og til at håndtere uden misforståelser?

Niels Peter Dalsgaard havde gjort ejeren opmærksom på at træet har en pæn salgsværdi, og at træet tager plads op for andre produktive træer.

Workshoppen sluttede i et biodiversitetsareal domineret af eg og bøg fra ca. 1860. Deltagerne blev bedt om at lave en plejeplan for arealet. Der var almindelig enighed om at plejen skal sikre at egne overlever i kampen med bøgen, og ellers er målet at efterlade mest muligt dødt ved.

Samlet indtryk

Niels Peter Dalsgaard har efterfølgende opgjort sine samlede indtryk af dagen således:

Det er vanskeligt at få entydige svar på, hvad der er det helt rigtige at gøre for at beskytte biodiversiteten (udover selvfølgelig udlæg af urørt skov!).

Det er svært at opstille firkantede retningslinier, da der hele tiden er tale om at finde en balance mellem driftsøkonomi og værdi for biodi-

versitet, samtidig med at også æstetikken spiller ind. Det giver på den anden side skovejerne frihedsgrader til at indrette driften og biodiversitetshensynene individuelt.

Ved pilekrattet (foto 1) var der en bombastisk udmelding om at så små nøglebiotoper ikke nytter noget, og at skovbruget lige så godt kunne agere som landbruget – produktion og natur for sig.

Det blev også fremført at flere af de små biodiversitetshensyn vi kiggede på måske / måske ikke nytter. Det kunne få en til at tænke at alle de hensyn vi tager frivilligt og igennem certificeringen kun har en værdi som signal om skovejernes gode intentioner. Men i den store sammenhæng betyder de ingen ting fordi svaret på biodiversitetens krise er udlæg af urørt skov med græsning.

Jeg vil meget gerne modsiges på dette punkt !!!

Sidst men ikke mindst var det et klart indtryk at skovejere og biologer havde opnået en bedre gensidig forståelse af skovdrift og biodiversitetsbeskyttelse, så dagen havde opfyldt sit formål.

sf

JJ Skovservice

v/Jens Johansen

Vadet 2 . DK 4660 St. Heddinge

tlf. +45 56 50 32 02 . fax +45 56 50 32 03

mobil +45 20 45 82 02

Alle skoventreprenøropgaver udføres

Besøg os på
www.jjskovservice.dk